

סימן ל"ב

גיטה וחצירה באין כאחד (כא ע"א)**א. הקניית גט בקנין חצר וקושיא על דברי רש"י לקמן**

גרסינן בפ"ב דגיטין (כא ע"א):

אמר רבא: כתב לה גט ונתנו בחצרו, וכתב לה שטר מתנה עליו – קנאתהו ומתגרשת בו.

מבואר, שניתן להקנות גט בקנין חצר.

והנה, לקמן בתחילת פרק הזורק (עז ע"ב) מספרת הגמרא:

ההוא שכיב מרע דכתב לה גיטא לדביתהו, בהדי פניא דמעלי שבתא, ולא הספיק למיתביה לה. למחר, תקף ליה עלמא. אתו לקמיה דרבא, אמר להו: "זילו אמרו ליה ליקניה ניהלה לההוא דוכתא דיתיב ביה גיטא, ותיזל איהי ותיחוד ותפתח ותחזיק ביה".

ביאור: גוסס כתב גט לאשתו סמוך לשבת ולא הספיק לתת לה אותו, ובשבת החמיר מצבו וחששו שימות והאשה תזדקק ליבם, ולתת בשבת הרי אסור כי הגט מוקצה. הלכו לשאול את רבא כדת מה לעשות, והוא הציע לפתור את הפלונוטר על ידי שהבעל יקנה לאשתו את המקום שבו הגט מונח, ועל ידי שהיא תקנה את המקום היא תתגרש.

וכתב שם רש"י (ד"ה "הרי") בזו הלשון:

דהשתא קא יהיב לה חצר וגיטה בתוכו, ותנן (קידושין כו ע"א) נכסים שאין להם אחריות נקנין עם נכסים שיש להן אחריות בכסף בשטר ובחזקה.

רש"י מפרש שהבעל הקנה לה את הגט בקנין אגב, על פי דברי המשנה בקידושין שאומרת שנכסים שאין להם אחריות (קרקע) נקנים אגב נכסים שיש להם אחריות (מטלטלין).

וצריך להבין, מה גרם לרש"י לפרש כך? הרי בסוגייתנו מבואר שניתן לקנות גט בקנין חצר, ולמה לא פירש רש"י באופן זהה גם את ההקנאה של אותו גוסס?

ב. ביאור דברי רש"י

ונראה לומר, שישנו הבדל בין קנין חזקה לקנין אגב: אם הגוסס היה יכול לתת לה שטר מתנה על מקום הגט (כמו בדף כא) – לא היתה שום בעיה. דווקא בחזקה ישנה בעיה. והסיבה לכך היא, שבשטר, הבעל הוא המקנה, הוא מעניק לה את השטר, ובכך מקנה לה את המקום. אך בחזקה, האשה עושה את הקנין, והבעל אינו שותף לכך כלל, וגט הרי צריך להינתן על ידי הבעל, ולא שהאשה תיקח אותו. לכן, רש"י לא הסביר את ההקנאה של הגוסס מדין חצר, כי הבעל לא נתן לה שטר מתנה.

אך עדיין קשה, מדוע בקנין אגב אין את החיסרון בנתינת הבעל?

התשובה היא, שישנם שני סוגי קניינים: ישנו קנין שהקונה עושה את כל פעולת הקנין, והמקנה רק נותן את הסכמתו. אך יש קנין, שהמקנה משתתף גם הוא בפעולת הקנין.

כיצד נבחין בין המקרים? ישנה אמת מידה פשוטה: קנין שמועיל גם בהפקר, כשאינ מקנה, הוא קנין כזה שהקונה מבצע הכל לבדו. אך קנין שלא מועיל בהפקר, ודאי שהוא תלוי במקנה, בבעל החפץ שייצור את הקנין. ולפי זה, חזקה שמועילה גם בהפקר, היא קנין כזה שהקונה פועל את כל הקנין לבדו, וממילא בגט לא מועילה, כי האשה עושה לבד, ואנו הרי זקוקים לשיתוף הבעל. אך קנין אגב לא מועיל בהפקר, כי המקנה משתתף בקנין, וממילא הוא מועיל בגט, כי הבעל משתתף גם הוא והאשה אינה פועלת לבדה.

ג. שיטת שאר הראשונים וביאורה

אמנם, שאר הראשונים חלקו על רש"י ופירשו, שהגוסס הקנה לה מתורת חצר. וצריך להבין, מדוע לשיטתם הבעל אינו יכול לומר לאשתו "טלי גיטך מעל גבי קרקע" (כמבואר בגיטין כד ע"א, ע"א)? מה ההבדל בין אשה שעושה קנין חזקה ובכך קונה את הגט, לבין אשה שמרימה לבדה גט מעל גבי קרקע?

ונראה ליישב, על פי מה שמספרים מעשה שאירע בזמן הגר"ח מבריסק, שאדם אחד נתן גט לאשתו בתוך מעטפה, ואמר לה להרים את המעטפה וכך היא תתגרש. היו שפסקו שהמעטפה היא כמו חצר, וממילא היא קנתה את הגט מדין חצר.

אך הגר"ח לא הסכים עם שיטה זו, כי הוא טען שכאן גם אם האשה לא היתה קונה את המעטפה – היא היתה קונה את הגט.

כלומר, קנין חצר פירושו, שבלי לקנות את החצר, לא היה אפשר לקנות את התכולה. אך במעטפה, גם אם לא היה מקנה לאשה את המעטפה, היא היתה מרימה את הגט.

ונמצא, שהיא הרימה אותו בלא נתינת הבעל, ואינה יכולה להתגרש כך.

לפי זה, ניתן לבאר את דברי הראשונים: בגט צריך שיתוף של הבעל, וכל מהותו של קנין חצר, נובע מכך שיש שיתוף של הבעל. אם אי אפשר להסתדר בלעדיו, החצר לא קונה, כמו שפסק ר' חיים. ממילא מובן, שהגוסס יכול היה להקנות לאשה את הגט בתורת חצר, אף שהיא זו שעשתה את פעולת החזקה, כי כל קנין חצר מותנה בשיתוף הבעל.

זו שיטת שאר הראשונים, הסבורים שלא היתה מניעה לאותו גוסס להקנות את הגט בתורת חצר, אף שלא היה מעורב במעשה הקנין, משום שאנו זקוקים לו בשביל הקנין ודי בכך. אך רש"י כנראה סובר, שבזה שיש בקנין שיתוף של הבעל אין די, אלא צריך קנין כזה שהבעל הוא שותף פעיל בקנין, הוא מקנה בפועל ולא רק מאפשר את הקנין, ולכן אגב מועיל ולא חזקה.

ד. ביאור מחלוקת רש"י והרמב"ם בענין 'צבורין'

והנה, הגמרא בקידושין (כו ע"א) מסתפקת, האם בקנין אגב, צריכים המטלטלין להיות צבורים על הקרקע. כמו כן, מסתפקת הגמרא, האם המקנה צריך לומר לקונה במפורש, שיקנה את המטלטלין אגב הקרקע. ופוסקת הגמרא: "והלכתא צבורין לא בעינן, אגב וקני בעינן". ונחלקו הראשונים, האם גם בצבורים צריך להדגיש שיקנה באגב.

רש"י (על אתר) פירש, שגם כשהמטלטלין צבורין צריך המקנה להדגיש שיקנה באגב. אך הרמב"ם פסק, שרק כשהמטלטלין אינם צבורים בקרקע צריך להדגיש שקונה באגב, אך כשצבורין לא בעינן אגב.

והסתפק הקצות החושן (סי' רעה סק"א), לפי דעת הרמב"ם, האם מועיל אגב בהפקר, כשהמטלטלין צבורין. אמנם לפי רש"י ודאי שלא מועיל כי צריך לומר אגב, ובהפקר אין מי שיגיד, אך לפי הרמב"ם יש להסתפק.

והנה, לפי הצד שמועיל אגב גם בהפקר, יוצא שאין הבדל בין אגב לחזקה. ועל כרחך צ"ל, שהרמב"ם יפרש כתוס' שהיא קנתה בחזקה. ורש"י לשיטתו שלא מועיל אגב בהפקר, פירש גם את הסיפור בגוסס בקנין אגב.

ה. קנין מסירה בגט

ולפי זה, ניתן לבאר ענין נוסף.

האחרונים מביאים את דברי הירושלמי (גיטין פ"ב ה"ג), שמועיל קנין מסירה בגט. ולכאורה, הרי בקנין מסירה הבעל אינו יוצר את הקנין ואיך הוא מועיל?

לפי אמת המידה שקבענו כאן, מובנים דברי הירושלמי.

כיון שקנין מסירה לא מועיל בהפקר, כי הרי אין מי שימסור, לכן הוא מועיל בגט, כי הבעל הוא המקנה, והאשה אינה קונה באופן עצמאי.

ואגב אורחא נעיר, שהרמב"ן והרשב"א (גיטין עז ע"ב ד"ה "תיזיל") הקשו: לפי רש"י, למה הוצרך הגוסס להקנות לה דווקא את החדר שבו שכן הגט, הרי לא בעינן צבורין, ואם כן הוא היה יכול להקנות לה כל קרקע שבעולם והיא תקנה בקנין אגב גם את הגט?

ותירץ הקצות (סי' רב סק"ד) על פי דברי הגמרא בב"מ (ז ע"א). הגמרא אומרת, שאם בעל נתן לאשה גט שקשור בחבל שהוא אוחז בו, היא אינה מגורשת. אף שכל הגט בידה, כיון שהוא לא התנתק לגמרי מהבעל, הגירושין לא חלו. "וְכָתַב לָהּ סֵפֶר כְּרִיתוֹת", אמרה תורה, שלא תישאר שום זיקה ביניהם. כלומר, אין די במעשה קנין כמו בכל שאר קנייני ממון אלא צריך ניתוק מוחלט של הבעל מהגט.

וממילא, אומר הקצות, מיושבת קושיית הרמב"ן והרשב"א על רש"י:

אם הגוסס לא היה מביא לה את מקום הגט בדווקא, נמצא שהבעל היה עדיין קשור לגט שנמצא בחדר שלא הקנה לה, והתורה רוצה שהגט יינתן בצורה מוחלטת בלי שום זיקה של הבעל. לכן פירש רש"י, שהקנה לה את החדר שבו הגט נמצא, וכך סילק הבעל מעצמו כל קשר עם הגט, וממילא התאפשרו הגירושין.